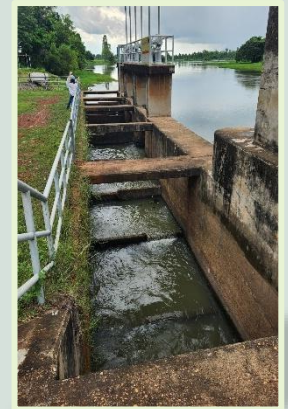

“บันไดปลาโจน ทางปลาผ่าน กับการพัฒนาแหล่งน้ำ”

หากพูดถึงการสร้างเขื่อน/อ่างเก็บน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำต่าง ๆ หรือประตูประบายน้ำในแม่น้ำสายหลัก แน่นอนว่าการดำเนินกิจกรรมเหล่านี้มีผลกระทบหลายด้านโดยเฉพาะสัตว์น้ำจำพวกปลา แต่หากมองถึงจุดประสงค์และความต้องการในการพัฒนาประเทศคงต้องอาศัยกระบวนการต่าง ๆ หรือมาตรการมารองรับเพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้น “บันไดปลาโจนหรือทางปลาผ่าน” เป็นการคิดค้นอุปกรณ์หรือสิ่งก่อสร้างเพื่อช่วยลดการสูญพันธุ์ของปลา แต่อาจพูดไม่ได้เต็มปากว่าลดได้ 100% แน่นอนว่าทางปลาผ่านในหลาย ๆ แห่ง จะมีปลาอพยพผ่านไปไม่ได้ทุกชนิดหรือไม่เหมาะกับนิสัยของปลาบางชนิด แต่เป็นการสื่อให้เห็นถึงความพยายามของเจ้าของโครงการที่ต้องแก้ไขและลดผลกระทบอย่างจริงจัง

ปลาทุกชนิดจะมีการเคลื่อนย้ายอพยพหาอาหารและหาแหล่งวางไข่เพื่อดำรงเผ่าพันธุ์ของมัน โดยจะขึ้นไปวางไข่บริเวณพื้นที่ต้นน้ำที่เหมาะสมแล้วแต่ปลาบางชนิด จากนั้นจะฝักตัวอ่อนลงมาตามลำน้ำพื้นล่างเพื่อหากินต่อไป เหล่านี้คือพฤติกรรมของปลาโดยทั่วไป ซึ่งหากมีการสร้างเขื่อน อ่างเก็บน้ำ ประตูประบายน้ำหรือฝาย จะส่งผลกระทบกับปลาอย่างมาก แต่ถ้าไม่มีกฎหมายหรือมาตรการป้องกันจะส่งผลกระทบต่อจำนวนปลาอย่างสิ้นเชิง ดังนั้น มาตรการอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้ปลาได้ดำรงชีพดำรงเผ่าพันธุ์ต่อไปได้ก็คือ การสร้างบันไดปลาโจน หรือทางปลาผ่าน นั่นเอง

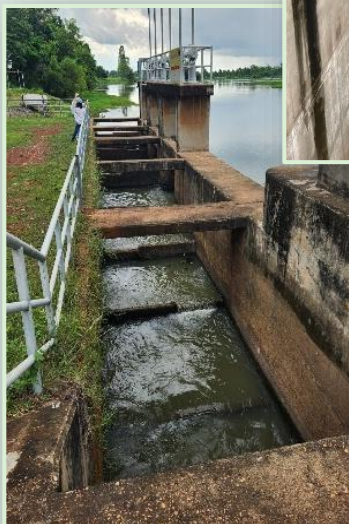

สำหรับโครงการเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำที่มีระดับสันเขื่อนสูงมากการก่อสร้างบันไดปลาหรือทางปลาผ่านอาจทำไม่ได้ แต่ต้องเสนอมาตรการแก้ไขไว้ด้วย เช่น ดำเนินการเพาะพันธุ์สัตว์น้ำหรือปลาแล้วนำไปปล่อยในอ่างเก็บน้ำและพื้นที่เหนืออ่างเก็บน้ำ ทั้งนี้ ต้องอาศัยข้อมูลทุติยภูมิที่เคยมีการศึกษาด้วยว่าลุ่มน้ำนั้นมีปลาชนิดใดบ้าง และหากมีการก่อสร้างเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำจะกระทบต่อสัตว์น้ำชนิดใดบ้าง เป็นต้น

นอกจากนี้สำหรับโครงการที่อาจมีระดับสันเขื่อนไม่สูงมากนัก เมื่อพิจารณาแล้วมีผลกระทบต่อสัตว์น้ำน้อยมากหากดำเนินการสร้างทางผ่านปลาอาจไม่คุ้มก็ต้องมีมาตรการหรือนวัตกรรมมารองรับสำหรับโครงการนั้น ๆ เช่น จัดให้มีทางผ่านปลาชั่วคราวในช่วงที่มีการอพยพของปลา (ฤดูฝน) โดยอาจทำจากไม้หรือเหล็กที่สามารถรื้อถอนและติดตั้งกลับเข้าไปใหม่ได้ ซึ่งเป็นมาตรการหรือแนวคิดที่เสนอโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านนิเวศวิทยาทางน้ำและการประมง ด้านโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ

ทางปลาผ่าน

การออกแบบบันไดปลาหรือทางผ่านปลาจะต้องมีคุณสมบัติที่ไม่เกิดขอบ เกิดชอกอับเพราะจะทำให้ปลาได้รับบาดเจ็บหรือหลงทาง และควรออกแบบให้คล้ายคลึงกับสภาพที่เป็นจริงตามธรรมชาติเพื่อที่ปลาจะไม่ตกใจเมื่อผ่านบันไดปลา โดยส่วนใหญ่ที่นิยมเลือกออกแบบใช้กันกว้างขวาง คือ แบบ Pool Type ประกอบด้วยห้วงพักน้ำเรียงต่อกัน ที่กันบ่ออาจมีที่ระบายน้ำหรือระบายน้ำเล็กๆ เชื่อมต่อระหว่างแต่ละห้วงพักน้ำ ซึ่งใช้ได้ผลดีกับปลาที่ แข็งแรง ว่องไว

จัดทำโดย : นายภูริทรรศน์ ศรีบุญตา เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน
กลุ่มงานพัฒนาแหล่งน้ำและเกษตรกรรม
กองประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม